

фінансового сектора, відсутність досвіду прогнозування, дефіцит інформації та її неправдиве оприлюднення рейтинговими агентствами, викривлені інститути сприйняття фінансових відносин. Часто прогнозні показники визначаються на основі політичної доцільності, а не економічної обґрунтованості.

Отже, моніторинг індикаторів дозволяє зробити висновки щодо існуючих показників фінансового-економічного розвитку, визначити ймовірність фінансової нестабільності та розробити пропозиції щодо державного управління фінансовим сектором та соціально-економічним розвитком в цілому. Проте методологія оцінки індикаторів фінансової кризи потребує подальшого дослідження та вдосконалення.

УДК 336.221

Г. М. Котіна

АДЕКВАТНІСТЬ ПРОГНОЗУВАННЯ ПОДАТКІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Проблема управління фінансами країни в умовах циклічності перш за все стосується пом'якшення наслідків від економічних криз. Чи не найголовнішою проблемою, що супроводжують економічні цикли є складності прогнозування фінансової діяльності та побудови бюджетів *ex-ante*¹, діяльності, яка природно тяжіє до стабільності, а звідси й — до лінійності. Ці питання досліджують у своїх працях багато вітчизняних і зарубіжних науковців та практиків, зокрема, В. Андрущенко, В. Бочарніков, К. Захаров, М. Лаба, Ю. Іванов, І. Крисоватий, І. Луніна, А. Соколовська, Л. Тарангул, С. Варналій та ін. Однією з головних ознак планування в сучасних умовах є «план від досягнутого», що не враховує процеси циклічності та ринкового інституціоналізму, натомість, величина відрахування до Державного бюджету є значною мірою досягненням «консенсусу» між податковими органами та суб'єктами оподаткування.

Актуальність проблеми неврахування фази економічного циклу під час розроблення фінансових документів *ex-ante* в Україні є

¹ (*ex-ante* — лат. майбутнє), тобто прогнозних показників, одним із головних яких є, наприклад, чисельні значення показників бюджету сектора загального державного управління.

просто очевидною, бо на сьогоднішній день планування фінансів сектора загального державного управління виходить із досягнутих позицій у попередньому періоді та завищення цих показників і така практика вже стає звичною. Про завищення планових показників доходів бюджету порівняно з їх фактичним виконанням у попередньому періоді може свідчити те, що щороку планові показники затверджувались на рівні, значно вищому за їх фактичне виконання. Так, в абсолютних значеннях планові показники на кожний наступний рік мають чітку тенденцію до зростання у порівнянні з фактичним їх виконанням у попередньому звітному періоді. При чому, за нашими розрахунками, здійсненими на основі звітних даних Державної податкової адміністрації України, у 2004 р. планувалось отримати на 14,7 % податкових доходів більше, ніж фактично було зібрано у 2003 р.; відповідно у 2005 р. — на 55,6 % більше, у 2006 р. — на 24,5 %, у 2007 р. — на 26,3 % більше. Аналогічною ситуація залишається і в умовах кризи. Так, у 2009 р. фактичне виконання Державного бюджету в частині податкових надходжень складає 84,9 %. Серед основних бюджетотворюючих податків надходження податку на прибуток складає 77,7 % планового показника, ПДВ — 89,2 %, акцизного збору — 91 % відповідно.

У вітчизняній податковій політиці не було, на жаль, проведено системних змін до податкового законодавства, спрямованих на подолання кризи та стимулювання розвитку української економіки. Так, у кінці 2009 року набули чинності зміни до законодавства, спрямовані на подолання кризи у фінансовій і банківській сфері. Окрім податкових питань, ці зміни ввели новий порядок здійснення іноземних інвестицій в Україні. Також варто згадати, що у 2009 році набув чинності закон, що надавав низку податкових пільг промисловим підприємствам, але пізніше цей закон було визнано неконституційним. У підсумку маємо лише один податковий антикризовий закон. Порівняно із минулими роками, у 2009 р. Кабінет Міністрів України приймав активнішу участь у регулюванні податкових питань, часто виходячи за межі своїх повноважень. Видав низку нормативних актів з питань податкового адміністрування (переважно щодо ПДВ, зокрема, щодо введення реєстру податкових накладних). Президент України згодом зупинив дію більшості з цих актів. Податкові органи посилили роботу по боротьбі із схемами податкової оптимізації, зокрема, почали більше звертати увагу на економічну обґрунтованість операцій. Щодо оподаткування акцизним збором тютюнових виробів та алкогольних напоїв, було поетапно підвищено ставки

акцизного збору на тютюнові вироби. Також були внесені зміни щодо підтримки агропромислового комплексу в умовах світової фінансової кризи. Збільшення ставок акцизного збору призвело до зростання надходжень збору до Державного бюджету у 2009 році порівняно з попереднім роком в 1,75 разу і склали 2,7 % ВВП.

Реформування ж сфери прогнозування та планування не відбулося, тобто, хоча фактично планування доходів здійснюється як на центральному, так і на обласному та районному рівнях, досі немає жодного затвердженого законодавчого акта щодо прогнозування доходів і видатків усіх рівнів [7], а складання прогнозу доходів і видатків зведеного бюджету на середньострокову перспективу щороку проводиться за довільною схемою і показниками, оскільки не визначено форми документа, яка була б єдиною та обов'язковою для цієї справи. За оцінкою ж професора Ц. Г. Огоня, виконання доходів бюджету на 50—60 % залежить від ефективності дії відповідного законодавства, а свідченням недовіри законодавства є наявність податкового боргу [6, с. 511]. Основою розвитку бюджетного процесу на перспективу мають стати саме наукові методи прогнозування, про що зазначає Ц. Г. Огонь [6, с. 251]. Отже, важливою проблемою, що потребує вирішення, є також недосконалість методів прогнозування та планування та відсутності повної, своєчасної і достовірної інформації, що використовуються в Україні, в наслідок чого виникають недостатньо вірогідні та завищені прогнози.

Країни, економіка яких побудована на ринкових основах, накопичили значний досвід протидії негативним наслідкам економічних криз, хоча й вони не застраховані від несподіванок. Сучасні методи враховують багатий теоретичний та практичний інструментарій антикризової політики. Всі вони можуть бути зведені як мінімум до двох видів: до управління ризиками, наприклад, шляхом формування фондів ризику та (або) утворенням спеціальних інституцій з управління державним боргом і, таким чином, перший вид зводиться до згладжування впливів циклічних коливань на основні фінансових інструментів; та другий — до прогнозування економічної динаміки та формування політики, що відповідатиме фазі економічного циклу і побудові фінансових планів на основі цих прогнозів [2]. До таких країн, у першу чергу, відносяться США та Японія, користуючись їх досвідом, можна скласти адаптивну до наших умов модель прогнозування податкових надходжень з врахуванням впливу податкових ризиків та адміністрування податків [4, 5]. З принципу невизначеного майбутнього у прогнозі повинні бути явно виділені похибки. Для ви-

користання прогнозу протягом тривалого часу, цей прогноз повинен містити коригувальні члени [1]. Формула для прогнозування доходів бюджету за видами надходжень може бути представлена так [3]:

$$R_t = \sum R_t^q \text{ при } t = 1 \dots m, \quad q = 1 \dots n;$$

$$R_t^q = a^q (\epsilon_{yb}^q \frac{P_t^q}{P_{t-1}^q} (R_{t-1}^q - S_{t-1}^q) (1 + k_p^q) + D^q), \quad (1)$$

де R_t — сукупні податкові доходи зведеного бюджету в періоді t ; R_t^q — доходи за окремим видом надходжень q в періоді t ; a^q — зміна рівня збираності в порівнянні з попереднім періодом; ϵ_{yb}^q — коефіцієнт еластичності надходжень по базі; $\frac{P_t^q}{P_{t-1}^q}$ — зміна періоду, за який проводиться сплата податків і зборів; S_{t-1}^q — доходи попереднього періоду, які мають характер одноразових надходжень; k_p^q — прогноз зміни відповідної проксі-змінної; D^q — надходження, викликані податковими ризиками.

Отже, така методика прогнозування податкових надходжень дасть можливість зменшити негативні впливи циклічності економічного розвитку, тому що враховує, з одного боку, ризики самої податкової системи та адміністрування податків, а з іншого — екстернальні економічні ефекти, в тому числі, викликані циклічними змінами в економічному середовищі.

Література

1. *Harin, Alexander*. General forecasting correcting formula. // MPRA Paper No. 15533, posted 03. June 2009 / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/15533/>
2. *Jinping Sun, Thomas D. Lynch*. Government budget forecasting : theory and practice / edited by Jinping Sun and Thomas D. Lynch. — Auerbach Publications Taylor & Francis Group, LLC, 2008.
3. *Власов А. В.* Методология прогнозирования показателей государственных финансов. — М., Компетентность 6/07/2009. — С. 50—54.
4. *Едронова В. Н.* Прогнозирование налоговых поступлений в субъекте Российской Федерации / В. Н. Едронова, Н. Н. Акимов // Финансы и кредит. — 2008. — № 17. — С. 51—54.

5. Мальцева Є. Д. Методика прогнозування податкових надходжень до федерального бюджету РФ в умовах кризи // ВПО «Південно-Уральський державний університет». — Челябінськ, 2009.

6. Огонь Ц. Г. Доходи бюджету України: теорія та практика: Монографія / Огонь Ц. Г. — К. : КНТЕУ, 2003.

7. Прогнозування податкових надходжень в перехідній економіці: проблеми методології і організації: Монографія / [Бочарніков В. П., Захаров К. В., Лаба М. С. та ін.]; під ред. В. П. Ніколаєва. — К.: МП Леся, 2006. — 320 с.

8. Податкова політика України: стан, проблеми та перспективи: монографія / П. В. Мельник, Л. Л. Тарангул, З. С. Варналій [та ін.]; за ред. З. С. Варналія. — К.: Знання України, 2008. — 675 с.

УДК 330.336.

Л. А. Кравченко

РЕАЛІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ НА ОСНОВІ МОНІТОРИНГУ ДОХОДІВ І ВИДАТКІВ БЮДЖЕТІВ РЕГІОНІВ

Забезпечення сталого суспільного розвитку неможливо без втручання держави в національну економіку на всіх рівнях, особливо в умовах нестабільності та фінансово-економічної кризи. У подоланні сучасної кризи поряд з науково-технічними, інвестиційними факторами велике значення мають фінансові засоби. Саме фінансовий стан у сучасних умовах визнано основним фактором забезпечення збалансованого суспільного розвитку регіонів і держави в цілому. Покращення стану національної фінансової системи буде досягнуто лише тоді, коли буде повністю використано потенціал регіонів.

Функціонування й розвиток країни в умовах активізації процесів регіоналізації породжують різні соціально-економічні й фінансові ситуації, що істотно впливають на фінансовий стан регіонів. У свою чергу, фінансовий стан регіонів є основою формування фінансового стану держави й забезпеченням його стабільності. Водночас, не може бути уніфікованого підходу до управління фінансовими процесами там, де є значні відмінності у територіальній концентрації промислового виробництва, аграрного сектора та зовнішньоекономічної діяльності. Тобто, внаслідок відмінності фінансових результатів економічної діяльності регіо-